View the original article

درنگ

صدیقه وسمقی در «درنگ»: از فقه تا تردید در مسیر پیامبری

رویا کریمی مجد

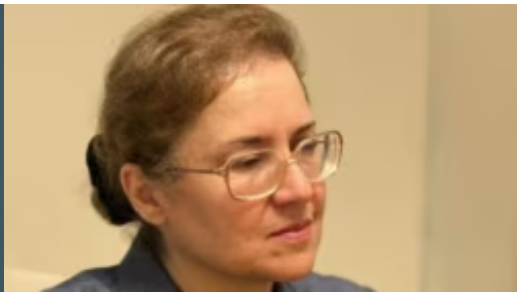
۱۱/آبان/۱۴۰۵

صدیقه وسمقی، پژوهشگر فقه اسلامی و عضو پیشین شورای شهر تهران، در گفت‌وگویی که ماه‌ها پیش انجام شد، به برنامه «درنگ» رادیو فردا از مسیری می‌گوید که با پرسش درباره احکام دینی آغاز شد و به بازنگری در مبانی شریعت و پیامبری رسید؛ مسیری که تجربه سیاست، زندگی در اروپا، بازگشت به ایران و زندان نیز در آن نقش داشته‌اند.

یکشنبه پنجم فروردین ۱۴۰۳، زندان اوین؛ خانوادهٔ صدیقه وسمقی برای ملاقات آمده‌اند، اما مسئولان زندان اجازه نمی‌دهند بدون پوشاندن سر از بند زنان خارج شود. وسمقی از گذاشتن روسری خودداری می‌کند و در دفتر افسر نگهبانی تحصن می‌کند. نرگس محمدی نیز به اعتراض او می‌پیوندد.

این صحنه، نقطه‌آغاز بازگشت به گذشتهٔ زنی است که سال‌ها فقه اسلامی خوانده و تدریس کرده، اما سرانجام به مخالفت آشکار با حکمی رسیده که جمهوری اسلامی آن را تکلیف شرعی زنان می‌داند.

بازکردن در پنجره جدید

لینک مستقیم

پرسش‌هایی که از کودکی آغاز شدند

وسمقی می‌گوید پرسش‌هایش دربارهٔ دین از هشت یا نه‌سالگی آغاز شد و در سیزده‌سالگی، یک تابستان را به مطالعهٔ قرآن و نهج‌البلاغه اختصاص داد. انتخاب رشتهٔ الهیات نیز برای یافتن پاسخ همین پرسش‌ها بود، نه پذیرش بی‌چون‌وچرای احکام دینی.

او در رسالهٔ دکتری‌اش حقوق زنان در فقه اسلامی را به چالش کشید. بعدها در دانشکدهٔ الهیات نیز محدودیت تدریس زنان در کلاس‌های تخصصی مختلط را نپذیرفت؛ اعتراضی که به گفتهٔ خودش، همکاران زن و مردش در آن همراهی نکردند.

مقاله‌ای که واکنش روحانیون را برانگیخت

در اوایل دههٔ ۷۰، پس از سخنان اکبر هاشمی رفسنجانی در حمایت از ازدواج موقت، وسمقی مقالهٔ «ازدواج موقت، راه‌حل یا مشکل؟» را در روزنامهٔ اطلاعات منتشر کرد.

او تشویق زنان به ازدواج موقت را در شرایط نابرابری حقوقی در ازدواج و طلاق نقد کرد. به روایت وسمقی، محمود دعایی، مدیر وقت روزنامه، به او گفته بود حدود صد مقاله در واکنش به نوشته‌اش رسیده که بسیاری از آن‌ها از سوی طلاب حوزهٔ علمیهٔ قم بوده است. وسمقی تأکید می‌کند که مخالفتش با شکل سنتی ازدواج موقت در فقه شیعه، به معنای رد همهٔ شکل‌های توافقی زندگی مشترک نیست.

تجربه‌ای متفاوت در شورای شهر

با آغاز دورهٔ اصلاحات، وسمقی به نخستین شورای شهر تهران راه یافت؛ با این امید که تقویت نهادهای مدنی و مشارکت در ساختارهای انتخابی به تغییر کمک کند.

اما چهار سال حضور در شورا، نگاهش را دگرگون کرد. او در کتاب «حتماً راهی هست» از مشکلات ساختار سیاسی و ضعف‌هایی نوشته که حتی در میان اصلاح‌طلبان، از جمله خودش، وجود داشت. پس از این تجربه تصمیم گرفت دیگر مسئولیت انتخابی نپذیرد، هرچند فعالیت سیاسی و اجتماعی را کنار نگذاشت.

از نقد فقه تا بازاندیشی در پیامبری

مسیر تحول فکری وسمقی را می‌توان در کتاب‌هایش دنبال کرد. در «زن، فقه، اسلام» احکام مربوط به زنان را نقد می‌کند؛ در «بازخوانی شریعت» به مبانی فقه و شریعت می‌پردازد و در «مسیر پیامبری» منشأ الهی دین و مفهوم پیامبری را به پرسش می‌گیرد.

او می‌گوید پس از انتشار «مسیر پیامبری»، حتی برخی نواندیشان دینی توصیه کردند نتایج پژوهش‌هایش را منتشر نکند. اما از نگاه وسمقی، پیشرفت اندیشه بدون بیان دیدگاه‌های تازه و امکان نقد آن‌ها ممکن

نیست.

بخشی از این پژوهش‌ها در سال‌های اقامتش در اروپا شکل گرفت. او پس از تدریس در دانشگاه گوتینگن آلمان، «بازخوانی شریعت» را در سوئد منتشر کرد و پس از بازگشت به ایران، «مسیر پیامبری» را نوشت.

چرا روسری را زودتر برنداشت؟

یکی از پرسش‌های گفت‌وگو، فاصلهٔ میان تحول فکری وسمقی و تصمیمش برای کنار گذاشتن روسری است.

او می‌گوید حدود پانزده یا شانزده سال پیش به این نتیجه رسیده بود که پوشاندن سر واجب شرعی نیست، اما تا پس از جنبش «زن، زندگی، آزادی» روسری‌اش را کنار نگذاشت.

وسمقی این تأخیر را ناشی از ترس نمی‌داند. به اعتقاد او، اگر در دوران تدریس در دانشگاه روسری‌اش را برمی‌داشت، احتمالاً از فعالیت دانشگاهی محروم می‌شد، بی‌آنکه اقدامش تأثیر اجتماعی قابل‌توجهی داشته باشد. او می‌گوید جنبش «زن، زندگی، آزادی» شرایط را تغییر داد و ترجیح می‌داد تصمیمش را در ایران عملی کند، نه در خارج از کشور. انتخابی که به بازداشت و زندان انجامید.

«از من بپرسید خدا چیست، می‌گویم نمی‌دانم»

در بخش دیگری از گفت‌وگو، پرسش از شریعت به باور به خدا می‌رسد. وسمقی می‌گوید: «الان از من بپرسین خدا چیه، می‌گم نمی‌دونم. بگید منشأ آفرینش از نظر تو چیه، می‌گم نمی‌دونم.»

او نمی‌خواهد باوری را بدون بررسی بپذیرد و همچنان دربارهٔ این پرسش‌ها مطالعه می‌کند. برای وسمقی، تحول فکری به معنای جایگزین کردن یک یقین با یقینی دیگر نیست، بلکه پذیرفتن امکان بازنگری مداوم در باورهاست.

اگر دوباره سیزده‌ساله بود

در پایان گفت‌وگو از وسمقی پرسیدم اگر به گذشته بازگردد، چه انتخابی را تغییر می‌دهد.

او می‌گوید نمی‌تواند به‌سادگی نقطه‌ای را مشخص کند، زیرا هر مرحله از زندگی‌اش زمینهٔ انتخاب‌های بعدی را فراهم کرده است.

اما وقتی می‌پرسم به دختر سیزده‌ساله‌ای که تابستانش را صرف مطالعهٔ متون دینی کرده بود چه توصیه‌ای می‌کند، پاسخ می‌دهد اگر دوباره زندگی می‌کرد، ترجیح می‌داد فیزیک یا زیست‌شناسی بخواند.

وسمقی اکنون فقه را دانشی عمدتاً نگهبان و مروج سنت می‌داند، اما تأکید می‌کند که خودش ناچار بود آن مسیر طولانی را طی کند تا به این نتیجه برسد.

رویا کریمی مجد

رویا کریمی مجد روزنامه‌نگاری را در سال ۱۳۷۱ در ایران آغاز کرد و در اردیبهشت سال ۱۳۸۷ به رادیو فردا پیوست. او در سال ۲۰۱۵، میکروفن طلایی جشنواره رادیویی نیویورک را به خاطر تهیه برنامه رادیویی «سنت تیغ» دریافت کرد.

این مطلب بخشی از:

© ۲۰۲۶ تمام حقوق این وب‌سایت، بر اساس مقررات کپی‌رایت، برای رادیو فردا محفوظ است.